

KAREL HYNEK MÁCHA

MÁJ

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

...dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbortěné harfy tón, ztrhané strůny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj,
to dětinský můj věk.

Nynější ale čas
jinošství mého – je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.

Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
spěchá ku cíli, než červánky pohynou?
Tohoto poutníka již zrak neuzří tvůj,
jak zajde za onou v obzoru skalinou,
nikdy – ach, nikdy! To budoucí život můj.
Kdo srdci takému utěchy jaké dá?
Bez konce láska je! – Zklamánať láska má!

Je pozdní večer – první máj –
večerní máj – je lásky čas;
hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Hynku! – Viléme!! – Jarmilo!!!“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

úryvek je ze závěru čtvrtého zpěvu

Věnování

- Máj je dedikován Hynku Kommovi, což byl pražský měšťan a vlastenec. Rodina Máchových ho chovala v úctě.
- následuje vlastenecká báseň oslavující češství

I. zpěv:

Dívka sedí večer 1. května u jezera a čeká na svého milého. Bojí se, že nepřijde, a pláče. Přijíždí loďka a pádlující muž dívce řekne, že její milý je ve vězení ve věži za to, že zabil svého vlastního otce. Zítra má být lámán v kole. Loďka odplouvá a *dívka se vrhá do hlubin jezera*. Zpěv končí zvoláním „Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

II. zpěv:

Je noc, vězeň sedí ve věži. Přemýšlí, jestli na něj jeho milá myslí. Usíná a ve snu si promítá svůj život. Otec ho vyhnal do světa, šel k loupežníkům a stal se „strašným lesů pánem“. Zamiloval se a zavraždil svůdce své milé, aniž v tu chvíli věděl, že je to jeho otec. Nyní řeší, na čí straně je vlastně vina a co bude po smrti. Padající kapky mu odměřují čas. Strážný, který vyslechl vězňovy myšlenky, se již nikdy neusmál. Zvon bije půlnoc.

I. intermezzo:

Půlnoc; sbor duchů se rojí na popravním pahorku. Připravují se na příchod nového mrtvého, chystají mu dary. Začíná nový den.

III. zpěv:

Je ráno 2. května, lid spěchá z města k místu popravky. Průvod se strážci a odsouzeným došel ke kapli. Zločinec se naposledy rozhlíží, loučí se se svým rodným krajem. Je stát katem a jeho tělo bylo vpleteno do kola. Mrtvá hlava se rozhlíží po kraji, nastává večer.

Zpěv končí zvoláním „Viléme! Viléme!! Viléme!!!“

II. intermezzo:

Vilémova družina loupežníků truchlí po svém vůdci. Zpěv končí zvoláním „Pán náš zhynul! – zhynul!! – zhynul!!!“

IV. zpěv:

Po sedmi letech, 31. prosince, přijíždí na koni na pahorek vypravěč příběhu. Na pohorku stále stojí kolo s Vilémovou lebkou. Druhý den, 1. ledna, se poutník ptá hostinského, čí tělo viděl, a hostinský mu vypráví nám již známý Vilémův osud. Poutník poté odchází, ale místo popravky ho vábí zpátky. Vrací se 1. května, usedá na zem a rozjímá o životě.

Zpěv končí zvoláním „Hynku! Viléme!! Jarmilo!!!“

→ poutníkem byl sám Hynek Mácha

+ Poznámání – Máchova vysvětlivka k I. Intermezzu o pověsti, že nejnovější mrtvý vystřídá na stráž předchozího

- **téma a motiv**

téma: konec putování

motivy: zář, světlo, tón, zvuk, jinošství, máj...

- **časoprostor**

prostor: Děj se odehrává u města Hiršberg mezi horami, na nichž hrady Bezděz, Pernštejn, Houska a v dálce Roll k východu, západu, poledni a půlnoci okazují.

čas: Pozdní večer, první máj. – čas není specifikovaný, ale lze soudit, že se jedná o básníkovu současnost.

- **kompoziční výstavba**

Skladba se skládá ze 4 zpěvů a 2 intermezz (meziher).

Úryvek tvoří 4 sloky po 8, 4, 7 a 4 verších.

- **literární forma, druh a žánr**

poezie, lyricko-epický, poéma

poéma = rozsáhlejší lyricko-epická veršovaná skladba

- **lyrický subjekt**

vypravěčem je sám autor, K. H. Mácha

- **postavy**

Hynek – sám autor, zamýšlený, depresivní, otřesen Vilémovým osudem, ztotožňuje se s Vilémem
 Vilém – loupežník, strašný lesů pán – vůdce loupežnické skupiny, omylem zabíjí svého otce, viní společnost, cítí se být nevinný. Ve vězení myslí na Jarmilu a vzpomíná na své mládí. Dochází k závěru, že po smrti ho již nic nečeká.

Jarmila – svedená, nyní miluje Viléma a nechce bez něj být

žalářník – tichý, neslyšný, velmi vnímavý

- **vyprávěcí způsoby**

vnitřní monolog lyrického subjektu

- **typy promluv**

pásmo lyrického subjektu v ich-formě

- **veršová výstavba**

1. sloka: A, B, C, C, C, D, E, F

2. sloka: A, B, C, C

3. sloka: A, A, B, C, B, D, D

4. sloka: A, B, B, C

– rým nepravidelný

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

archaismus *strůny, bludice, an, neuzří, zklamánat*

básnické slovo *lůně*

zvolání *Bez konce láska je! – Zklamánat láska má!; „Hynku! – Viléme!! – Jarmilo!!!“*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

oxymóron *zář, vyhaslé světlo s ní; zbortěné harfy tón; ztrhané strůny zvuk; zašlého věku děj; umřelé hvězdy svit; mrtvé milenky cit; slitého zvonu hlas; mrtvé labutě zpěv*

personifikace *umřelé hvězdy svit; zašlé bludice pouť; slitého zvonu hlas; červánky pohynou*

metafora *věčnosti skleslý byt (= hrob)*

přirovnání *Večerní jako máj ve lůně pustých skal*

kontrast *na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal*

řečnická otázka *Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou / spěchá ku cíli, než červánky pohynou?; Kdo srdci takému utěchy jaké dá?*

epizeuxis *nikdy – ach, nikdy!*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

první polovina 19. století

Karel Hynek Mácha (1810–1836)

- básník a prozaik, nejvýznamnější představitel českého romantismu
- psal básně, emotivně laděné prózy, deníky
- narodil se v Praze na Újezdě na Malé Straně
- otec byl mlynářský pomocník, matka pocházela z muzikantské rodiny, syn po ní zdědil hudební vnímavost
- pokřtěn Ignác, jméno si počestil na Hynek a připojil Karel
- navštěvoval svatopetrskou farní školu, poté novoměstské gymnázium
- první verše napsal na piaristickém gymnáziu, psal německy i česky
- studoval filozofii na UK a práva
- účastnil se českého společenského života, hrál v ochotnických divadelních představeních ve Stavovském a Kajetánském divadle, patřil do skupiny spolupracovníků Josefa Kajetána Tyla
- herec Tylovy ochotnické družiny, zde poznal Eleonoru (Lori) Šomkovou
- vedle studia, četby a lásky bylo zdrojem Máchových zážitků cestování, podnikal dlouhé pěší túry, lákala ho zejména místa, kde jeho fantazie mohla dokreslovat zbytky dávné minulosti
- ve své době nepochopen
- rád se toulal po zříceninách českých hradů a často je kreslil
- s přítelem Strobachem došel pěšky až do Benátek
- v roce 1834 podnikl svoji nejdelší cestu – přes Rakousko a Alpy se vydal do Itálie. O této cestě napsal svůj Deník na cestě do Itálie
- posledních 5 měsíců života pracoval jako praktikant v Litoměřicích
- 6. listopadu 1836 náhle zemřel v Litoměřicích po vleklém onemocnění po hašení požáru – cholera
- pohřben v Litoměřicích, ostatky přeneseny na Vyšehrad
- syn Ludvík se nedožil roku

- začínal německy psanými básněmi
- od r. 1830 psal česky
- Svatý Ivan* – první báseň psaná česky
- Kat* – zamýšlený čtyřdílný román (části Vyšehrad, Valdek, Karlův tejn – nedokončeno), dokončena je pouze část Křivoklad
- Obrazy ze života mého* – obsahuje texty Večer na Bezdězu a Marinka
- Cikáni* – nejrozsáhlejší text, román
- Pouť krkonošská, Návrat, Klášter sázavský, Valdice, Sen*
- vedl si šifrované deníky (rozluštil Jakub Arbes)

- **literární / obecně kulturní kontext**

- jediný představitel českého romantického básnictví a jeden z největších českých básníků vůbec
- zakladatel moderní české poezie
- působil v době národního obrození:
- počátek spadá do 70. let 18. století
- konec 50. léta 19. století
- NO se dělí na 4 etapy:
- 1. fáze, „obrná“: 80. léta 18. st. – 1805, J. Dobrovský
- převládá klasicismus, utvářejí se základy obrozené literatury
- 2. fáze: 1806–1830, J. Jungmann, Fr. Palacký, P. J. Šafařík, J. Kollár, V. K. Klicpera, J. N. Štěpánek, F. L. Čelakovský
- doba napoleonských válek, vytváří se jazykový program, v literatuře se uplatňuje preromantismus

3. fáze: 1830–1848, J. K. Tyl, K. H. Mácha, K. J. Erben

- doba mezi revolucemi, literatura se sblíží se životem, proniká romantismus

4. fáze: 1848 – 50. léta, K. H. Borovský, B. Němcová

- demokratická orientace literatury, směřování k realismu

Romantismus

- od slova román = dobrodružný jako v románě

- vznikl v Anglii na počátku 19. stol., rozšířil se do celé Evropy

- někde přetrval celou polovinu 19. stol.

- navazuje na tendence preromantismu

- není jen umělecký styl, ale životní pocit, postoj člověka

- nový způsob pohledu na svět – silně subjektivní a individualistický

- požaduje se tvůrčí svoboda, nezávislost, touha po harmonii s přírodou

- inspirace – gotika pro svou tajuplnost

3. fáze národního obrození:

Karel Jaromír Erben (1811–1870)

- básník, historik, sběratel lidové slovesnosti (písně, pověsti, pohádky, říkadla), vydavatel staročeských literárních památek, překladatel, novinář

- studoval práva a filozofii, seznámil se s Fr. Palackým, s nímž pak spolupracoval

- Erbenovy pohádky jsou zbaveny skoro vesměs místní a časové určenosti. Tím se liší od pohádek B. Němcové, v nichž se naopak odráží konkrétní životní prostředí a situace

dílo: *Kytice z pověstí národních*, *Prostonárodní písňe a říkadla*, pohádky *Zlatovláska*, *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*, *Dlouhý*, *Široký a Bystrozraký*, *Pták Ohnivák a Liška Ryška*

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

- prozaik, básník, kritik, novinář

- sblížil se s Klicperou

- redigoval časopis *Květy*, *Vlastimil*, *Posel z Prahy*, vydával politický list *Selské noviny*

- *Dekret Kutnohorský*, *Rozervanec*, *Poslední Čech*, *Strakonický Dudák aneb Hody divých žen*

Francie

Victor Hugo (1802–1885)

- nejslavnější osobnost francouzského romantismu

- napsal básnickou epiku *Legenda věků* (trojdílný básnický cyklus, zobrazuje vývoj lidstva, filozofický podtext)

- *Chrám Matky boží v Paříži*, *Bídníci*

Stendhal (1783–1842)

Červený a černý, *Kartouza parmská*

Lucien Leuwen – román vydaný posmrtně, je nedokončený, původní název *Červený a bílý*

- někdy je řazen k realismu

Anglie

Jane Austenová (1775–1817)

- představitelka tzv. rodinného románu (domestic novel)

- *Pýcha a předsudek*, *Emma*, *Northangerské panství*

George Gordon Byron (1788–1824)

básnické povídky: *Džaur*, *Korzár*, *Lara* – hlavním hrdinou je člověk revoltující proti současnému světu

Childe Haroldova pouť – moderní epos, autobiografické rysy

Percy Bysshe Shelley (1792–1822)

- zemřel utonutím, plavil se na lodi Ariel
- jeho manželka, Mary Shelleyová, je autorkou Frankenstein

Odpoutaný Prométheus – dramatická báseň, utopie, vyjadřuje téma osvobození lidské myšlenky

Walter Scott (1771–1832)

- považován za zakladatele historické povídky a historického románu

Waverly – román o povstání v Irsku

nejslavnější romány: *Rob Roy*, *Ivanhoe*, *Kenilworth*, *Piráta*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

popisný, vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Máj – podle měsíce, v němž se odehrává děj.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Děj díla není aktuální, loupežníci již neexistují a svedená dívka se nehodnotí záporně. Aktuální je hledání pravdy a viny, téma žárlivosti.

- **pravděpodobný adresát:**

Báseň je především pro zdatnější čtenáře, který se dokáže vcítit do osudů vystupujících postav. Ve své době byla báseň nepochopena, lidé nedokázali obdivovat vraha.

- **určení smyslu díla:**

Autorovi zřejmě šlo o oslavu májové přírodní krásy a jako kontrast využil tragiku lidského osudu.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Nejslavnější Máchovo dílo, jeho počátky spadají do roku 1834, psán byl od podzimu 1835 do jara roku 1836. Je to jediná knihy, která vyšla za jeho života. Vydal ji vlastním nákladem, šlo o 600 výtisků.

- **tematicky podobné dílo:**

K. H. Máchy – Cikáni: tragický příběh

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film Máj v roce 2008 natočil F. A. Brabec. Film neodpovídá předloze, Jarmila je líčena jako poběhlice, Vilém – strašný lesů pán – byl ztvárněn Matějem Stropnickým, který postavě fyzicky neodpovídá a nepodal ani příliš dobrý herecký výkon. Zpracování je kýčovitě, lyrická složka se kamsi vytratila... Filmovými fanoušky je film ohodnocen 40 % ze 100.

„Rudolfovi Hrušínskému to šlo z okna embéčka o dost lépe.“